

Бедик орулгалыг хой ажылы дээш

СЭКП ТБ-ийн март Пленумын шийтгэлд бүгү совет улсдаа амьдралын чухал ажил-ажылыг бодог. Ол шийтгэлд болза Коммунист партияны болгаш Совет чазактыг кедээ ажил-ишчилер дугайнда сэгш салымшкынын тодотгой илерээсини-дир.

Эт ортын бедик, планнаш-ын чаз корум-чурму республикада ажил-агыйларын дүргө хөгжү-деринге болгаш улам ийаи специализацияларын уаг болдунар аргаларын ажылы турар. Ийчагаш Пленумун шийтгэлд Тыванын кедээ ажил-агыйларын ажил-ишчилер сөгкүл ханышкыны-биле хулаа алган, чүге дээрэ экономиктиг кемчелер Тыванын ажил-агыйларын кол адры-мал ажылы улам ийаи хөгжүдеринге уланган.

Бедик дагыр черлерин байдалы-га хойну азырал өстүрерини берил барымдаалар кыргыс, Бай-Тайга, Барыш-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Овур, Тес-Хем, Эрзин, Току, Улуг-Хем болгаш Танды районнарын колхозтары-нын садм турары болгаш совхозтары-нын дужаал турары, өн шыраак, ортумак болгаш ортумактан куду куштур хойларын, өшкүлдерин дужаал өртөөнө 100 хуу хемчээлд немередиле чазактыг шийтири-биле кыргыс. Бик-Хем болгаш Каз-Хем районнарын колхозтарында ол немереде 5 хуу болгаш совхозтарында 3 хуу улагаткан. Ол болза бистин республиканын хой ажылыг ажил-агыйларын уаг материалдыг дужаалчы-дыр.

Республикада малчыларын ийаи санынын 60 хууу хой ажылында ажалдап турар. Бодунун хөжүн кайгамчыктыг мастерлер, боттары-нын районнарын болгаш республика-нын даштында бест ат-сураа тарай берген кижилер хойжуларын аразында бар. Олар болза Ооржак Лопсанчап, Уруеа Бандан, Салчаа Бандан, Иван Барыс, Чооду Чалбаа, Оюн Сойд-оол болгаш өскөөр-дөө болур. Олар чыл бурдуе хой-хей хой-гараннарын менди камгалап ап, хой дүктү кыргыс дужаал турарлар.

Мал ажылынын продуктуларын куруннег садарынын талзы-биле тодотгой планннг оналгаларын бол чыла болгаш беш чыл планынын дараазында чылдарында тодотгайлан. Бистин ажил-агыйларымыс 1966 чылда куруннег 19,6 муң тонна ээтин салар,

оон иштинде хой ээди база-ла эвээш эвээс, ол-ла чылын 2,5 муң тонна дүктү садар. Беш чыл планынын төвчү-зүнде эт садарынын хемчээл 25 муң, а дүктү—2,7 муң тонна чедир көвүдөр.

Бо чылдын бирги чартында мал ажылынын ажил-ишчилери куруннег эт садарынын талзы-биле оналгаларын 110,8 хуу, дүктү—114,1 хуу күсүткен. Бо чылын республикада 330,8 муң баш хураганнар болгаш аныялар алынган, ол болза эртек чылдын ол үезинде турганында 13,5 муң баш хой болуп турар. Чүс хойга оналгылар алгыра, бо чылын 85 хураган алынган, азы 1964 чылдазында 13 хураган хой болган.

Дүк кыргылазанын хемчээл база-ла көвүдөн, чыл планынын 54,8 хууу болган. Танды, Току, Овур, Каз-Хем, Барыш-Хемчик районнар планын чедикшиини күсүткен. Ийчала-да дүк кыргыс алырнынын планын ийити-биле совхозтар талзы-биле күсүткенин. «Улуг-Хал», «УТКА 25 чылы» совхозтарга, Бай-Тайга болгаш Овур районнарга чыгыс хойдан кыргыс алыр дүк дыка кудулаан.

Чаш маалыг өлүп хараар чорут эртек чыла денээрге, 18,9 хууа кызырылган болза-да, ол уаг болуп артышкан турар. Чижээ, чартык чылдын дүргүзү республиканын колхозтарында болгаш совхозтарында 32 муң хой, өшкү өлүп хараан. Малдын өлүп хараар чоруту «Тес-Хем», «Сут-Хал», болгаш «Чыраа-Бажи» совхозтарга ош хой болган.

Ам планнашкына корум-чурму тургускада болгаш дүк садарынын өскөрүлбөс турму планын эвээш каш чылдарга кылганда, хойну кыжын оолдарты дугайында айтырыг хууну айтырыг болуп тургустунуп турар. Эрте оолдарт чорук калжа-хораа болгаш мал чечерини дугайында сөгш салырыч негеп турар, ийчала-да үндүргөн шүдөл күзүн хураганнарын уаг немереде денээр-биле чыгыл дугааттынар, а эрте тургустунгын ийаи хураганнар кышта-лаашкында чедир уаг хойлар кылдыр өзе бээр, кышты хур ахар, оон-биле калы эвээш эвээс дүктү бээр. Ийчала-да ийаи оолдашкынын чылдыг калжа-хоралыг, быжыг чем-баа-залыг ажил-агыйларга кылаа чогутур. Хой оолдашкынын технологиянын ажил-агый бүтүзүнге ажалдап кылы-

ры база ону амдыралга боттандыра-ры чугула, «Элегес», «Өкө», «УТКА 25 чылы» дээр ийаи ийаи совхоз-тарда ол технология бар болуп турар. Оон-биле чергелештир хураганнарын азырал доруктарынын сакманын аргазын шингээдип алыры чугула со-рулга болуп турар.

Чүс хойга оналгы хой хураган алырынга, а ийаи болганда хойлар-нын ийаи баш санын көвүдериинге ийаи чүс болза, хойларын тарып боозалгы болур. Төрүр хой бүрү-зүндө—хураган» деп хой-хей хой-жуларын лозуну бистин республикада практика кырында боттанып турар. 150 ажыг хойжулар бо чылын 100 хойга оналгы 100 болгаш оон-да хой хураганнарын алган. Бо херекке тарып боозалгы чугула уаг-дугула-дыр. Ол чугула кампаныны чогутур өйнөдө болгаш шын чорудар херек.

Хойжулар бригадаларында бот орулга-чарыгалыг чорукту шийгээдип алырнын үези шагда-ла келген. «Элегес» совхозта, эштер Кыргыс Авандыаа биле Себен-оолдун ийаи хойжу бригадаларын чижекке ап ко-роолнер. Ол бригадаларда мал чечин болгаш экономиктиг байдалар бир дөмөй, а хой ээдинин болгаш дүктүн бот үези оларда күтүс аны болуп турар. Кыргыстында центер хой ээди 51 рубль, центер дүк 250 рубль, а Себен-оолдунда хой ээди—57 рубль, дүк—312 рубль болуп турар. Оон ап көөргө, бирги бригадала орулгалыг чорук ийаи кыргыс болгаш 1,5 катал бедик болуп турар-дыр. Ол ийаи бригадалар ажил-агыйын чорударын чыгыс аай эвээс көрүп турар дээрин бо чижек чугаалап турар.

1964 чылда республиканын колхоз-тарында центер дүктүн бот-үези уаг-ла ол дугайын чугаалап турар. Уш колхозтарга центер дүктүн бот-үези 120 рубль, 11 колхозтарга—150 рубль, 15 ажил-агыйларга—200 рубль болгаш 8 колхозтарга 200 рубльден ажыг болган. Республикада дүктүн бот-үезинин чыгылышкынын центер дүккө 114 рубльден 371 рубль чедип турар. Бүгү колхозтарга ортумак-биле центер дүк 160 рубль болуп турар.

Ажил-агыйын орулга-чарыгалыг болуп бижыгалар чорук ажил-агыйын дарый шийтирелге чогутур херектеринге уаг аргаларын хой-

жуа берип турар. Ажил-агыйын ийаи бот орулга-чарыгалыг чорук шингээдип алган ийаи чорук-терде тундөөр эки болуп турар дээрин бар дүржүдө көргүзүп турар. Тес-Хем районда «Чодураа» кол-хозтун хойжу бригадаларын (бригадир эш Данзырын) чижекке ап болур. Ол бригадала эвээш каш чылдарда бот орулга-чарыгалыг болуп ажалдап келген. Бригадала хой ээдин болгаш дүктү бүтүреринин өзүлдеринин темпиз 2 катал бедон, а ашча орулгалы 4 катал бедон дээрин анализ көргүзүп турар. Ол-ла ажил-агыйла өске бригадалар-биле денээрге, Дан-зырыннын бригадалыга күш-ажыл телевири 1,5 катал өскөн.

Ийчала-да республикада бар бо-луп турар 160 хойжу бригадаларда чүгүс 33 бригадала ажил-агыйын бүрүн орулга-чарыгалыг болуп чорук шийгээдип чедип болуп турар.

Мурнакчы дүржүлганы негедер чорук хой ажылы чедикшиинин чорударына база-ла чугула уаг-дугула-дыр болуп турар. Калжып үнүп турар кижилерини солугу-биле аны-я хойжуларын белеткери аргажок чугула. Ийчагаш зооветеринария-нын үндөздеринге, бүтү-ла чаз бол-гаш мурнакчы чүгүс хойжуларын хүн бүрү өөрдиринге уаг кичээл-тей-ин салган турар уаг-дугула.

Хөөчүн хойжуларын бүтүрүгени «чажыттары» деп адал турар чүгү-дери бүтүрерин ажалгалы кылдыр санаар жүрүлүг. Хойну ийаи уаг ажалгалыг кичиринин чогутур хуу-саалын Лопсанчаптың билерин, төрүр хойларын болгаш оларын естү-күрүн Уруеа Банданын кайгамчык тодарын билерин, Оюн Барынын оларын эки билерин, Чооду Чалбаа-нын хураганнарын менди ажал өс-түрүп билерин, Иван Барынын хой-дугу билерин болгаш өскөрлөрин даа ажалгы дүржүлганын мергелин-дү чыгыс, ийаи жидери негетиниң келген.

Ам өскөрлөс турму планнарын кедр бүтү беш чылдарда ажил-агый бүтүзүнге чедирген болганда, бистин республиканын малчыларын орулгалы болза чедип алынган чедикшиини бижыгалар болгаш бердинген планын оналгаларын күсүдериң чедип алыры болур.

Г. МАШКОВСКИЙ.

Совхозтун кукурузазы чаагай

«УТКА 25 чылы» совхоза моон мурнуна чылдарда кукурузазын ийаи уаг үнөөдөй, оон элек мал чечин белеткеп ап шыдаап турган. Бо чылын база-ла ону аргажы-биле ко-рур эрте бээр турган ийаи, ийчала-да...

Совхоз бо чылын кукурузаны 1566 гектар черде тараан, оон ийаи-нде 670 га чер сугаттыг. Бо чылын совхозтун ажил-ишчилеринин үн-дүргөн кыгыгында алгаш көөргө, 22 муң тонна кукуруза сөлөөсү белеткериң хүдөөнгөн, азы бир ийе-ке 15 тонна сөлөөс оонажыр.

Эртек чыла чедир совхозка ку-куруза ажалгалыга аны-агы кижилер ажалдап турган. А бо чылын 3-тен 4 чедир кижилер составтыг эвеноларын тургускан. Эвено санын-да бир трактор бижыгалгыткан. Ий-чагаш ол эвено кукурузанын ча-жыгалында ажалгалы, ийиртеп, бок үнүштерин аштарын чүгүс болгаш бар күжү-биле кылыр.

Ам үш чыл иштинде кукурузага ажалдап келген Норбу Балдар-оол

бо чылын 74 га черин бодунун эвено-зун уаг-биле ажаллап турар. Олар 39 га черин кукурузазын ийаи уаг сугатарып, чашпан-бок үндүрбейн ажаллап тургаш, ам чаагай кукуруза-нын өстүргөн. Совхоз удаас аге-лээр сөлөөс салымшкынын сыны бедик чаагай боорга оларын өстүргөн кукурузазында кезип ажаллап деп турар. Ол ийаи, Сырыккай Мин-чир-оолдун, Александр Ортен-оол-дун, Шактар Көмкөдөйинин уаг-туп турар эвеноларын ажаллап кукурузазы база азы өскөн. Эвено уаг-дугула Минчир-оол бодунун ажалыгын дугайында ийчаар чугаалап турар:

— Бистин үш кижилер составтыг эвеновус 58 гектар шөдө кукуруза ажаллап турар. Ол чер шүтүзү сугаттыг. Чылын кукурузанын чажы-рын мурнуна шөдү сугаткан бис. Чүгүс чер аңдарында өске механиз-аторлар дуулашкан. Өске бүгү ажаллыг: чажырын, ийиртөөрин, хөжүнү үндүрерин боттарыныс кылган бис. Пунктирлг арга-биле 8—10 см ханы кылдыр чаштырган. Ийчаар чаштырып каарга, ууун-кысказы чок, ден-декин эер болгаш

чаштырган доран тракторун дүргөс скоров-биле ийиртеп болур.

Калжып кукуруза 2—3 сантиметр өзүп үнүп келгенде, бок үнүштерин чок кылары-биле ийаи уаг ийир-төөн. Оон соонда 8—10 сантиметр чедип чорда, аргалыг-ла болза конгүт кыска хуусада, улагаттыр өзе бер-бестин дөш дүн-хүн дивейн дүргө, олу-руглар аразын чашканын аайы-би-ле узун турган хөжүнүн чымчалып, үлдүрөткен. Чайын хөжүнүн кур-гаш чыдарын, кукурузага каян суг-конгүт херек апар өйүн көрүп тур-гаш, ийаи катал сугатарыгын чорут-кан. Бо чылын чаагай кукуруза өс-түреринге биске чаз база дуулашкан. Ийчагаш чыгыл үсө алаа турбай, сугатарыкчыларын Тулуш Кунар, Кыргыс Сырыккай олар-биле чайгаар үнүр сөгш шөлү 130 гектар черин база сугаткан. Ажал өстүргөн ку-куруза бистин үнүжү эки.

Аргы-уу-дүрүгени алган хүдээ-геин күсүдип бодунунун аргазын бар. Ам кичээлгын өй-не шийтир-ип өйжө—малга хей чечин белет-кериңче салыр херек. Мында бир кол чем—кукуруза.

С. МОНГУШ.

Хой урулгарлыг иелерин „Мениң алдары“ орден-биле болгаш „Мениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун ЧАРЛЫ

ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун өмүзүндө шаңнаар болза:

БАРЫШ-ХЕМЧИК РАЙОН

Тос урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Санар Чаш-уруг Чамбаловна — «Бурнулар» колхозтун колхозчуу. Беш урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Кара-Сал Дагбар Кусеянова — «Большевик» колхозтун колхозчуу. 2. Монгуш Хоо Шойдукова — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны.

Сес урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Бады-оол Олчоева Балчыл-ооловна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 2. Монгуш Болук Анай-ооловна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 3. Ооржак Каспийна Чедендеевна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 4. Ооржак Чачы Кундузайовна — Аянгагы суурда өг-бүлө ээзи. 5. Ооржак Эртин Борбак-ооловна — Аянгагы суурда өг-бүлө ээзи. 6. Хоомуш Дукар Акаева — «Большевик» колхозтун колхозчуу.

Чедир урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Деспикс Ховалыг Чанзатовна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Кужуэт Токпан Самбайовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Дидал Чолак-Ашак-оовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 4. Ооржак Долчутмаа Кижеевна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 5. Ооржак Рипчик Суяйовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны.

Алды урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долзат Монгуш Селенчиковна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Мажид-Доржу Билантеев Доста-оовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Зинаида Шыраповна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи.

Беш урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Дочан Сыринева Даживаа — Самагалдай суурда өг-бүлө ээзи. 2. Оюн Кек-кис Ивановна — «Тес-Хем» совхозтун ажилчыны. 3. Саваа Курумаа Делгер-оол — «Тес-Хем» совхозтун ажилчыны.

ТОЖУ РАЙОН

Чедир урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Серечик Александр Мамаров — «Май I» колхозтун колхозчуу.

Алды урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Баран Хувааскал Орекова — «Совет Тыва» колхозтун колхозчуу. 2. Дамжыйн Кудусен Колонна — «Совет Тыва» колхозтун колхозчуу. 3. Калай Екатерина Николаевна — Сыстык-Хем суурда өг-бүлө ээзи. 4. Кол Азыраалы Ууун-ооловна — «Совет Тыва» колхозтун колхозчуу. 5. Кол Мария Тамчаловна — «Совет Тыва» колхозтун колхозчуу.

Чедир урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Деспикс Ховалыг Чанзатовна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Кужуэт Токпан Самбайовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Дидал Чолак-Ашак-оовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 4. Ооржак Долчутмаа Кижеевна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 5. Ооржак Рипчик Суяйовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны.

Алды урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долзат Монгуш Селенчиковна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Мажид-Доржу Билантеев Доста-оовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Зинаида Шыраповна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи.

Чедир урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Деспикс Ховалыг Чанзатовна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Кужуэт Токпан Самбайовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Дидал Чолак-Ашак-оовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 4. Ооржак Долчутмаа Кижеевна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 5. Ооржак Рипчик Суяйовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны.

Алды урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долзат Монгуш Селенчиковна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Мажид-Доржу Билантеев Доста-оовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Зинаида Шыраповна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи.

Чедир урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Деспикс Ховалыг Чанзатовна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Кужуэт Токпан Самбайовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Дидал Чолак-Ашак-оовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 4. Ооржак Долчутмаа Кижеевна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 5. Ооржак Рипчик Суяйовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны.

Алды урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долзат Монгуш Селенчиковна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Мажид-Доржу Билантеев Доста-оовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Зинаида Шыраповна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи.

Чедир урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Деспикс Ховалыг Чанзатовна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Кужуэт Токпан Самбайовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Дидал Чолак-Ашак-оовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 4. Ооржак Долчутмаа Кижеевна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 5. Ооржак Рипчик Суяйовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны.

Алды урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долзат Монгуш Селенчиковна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Мажид-Доржу Билантеев Доста-оовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Зинаида Шыраповна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи.

Чедир урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Деспикс Ховалыг Чанзатовна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Кужуэт Токпан Самбайовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Дидал Чолак-Ашак-оовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 4. Ооржак Долчутмаа Кижеевна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 5. Ооржак Рипчик Суяйовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны.

Алды урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долзат Монгуш Селенчиковна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Мажид-Доржу Билантеев Доста-оовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Зинаида Шыраповна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи.

Чедир урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Деспикс Ховалыг Чанзатовна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Кужуэт Токпан Самбайовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Дидал Чолак-Ашак-оовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 4. Ооржак Долчутмаа Кижеевна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны. 5. Ооржак Рипчик Суяйовна — «Шекпээр» совхозтун ажилчыны.

Алды урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долзат Монгуш Селенчиковна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Мажид-Доржу Билантеев Доста-оовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Зинаида Шыраповна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи.

Алды урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долзат Монгуш Селенчиковна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Мажид-Доржу Билантеев Доста-оовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Зинаида Шыраповна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи.

Беш урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Иргит Сайын-Долгар Боратиева — Эрги-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Кужуэт Серемеа Чуптуновна — Ак-Довурак суурда өг-бүлө ээзи. 3. Кууар Долзат Дамбыновна — «Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 4. Мадар Кок-кис Ооржак-оовна — «Барлык» совхозта медпункт ажилчыны. 5. Монгуш Бена Намыраювна — Шекпээр суурда өг-бүлө ээзи. 6. Ооржак Кичээл Бегзиновна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи. 7. Сава Хорлуу Сүүр-ооловна — «Большевик» колхозтун ажилчыны. 8. Сарылар Кекжээт Селен-Дамбаева — «Барлык» совхозтун ажилчыны.

Алды урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долзат Монгуш Селенчиковна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Мажид-Доржу Билантеев Доста-оовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Зинаида Шыраповна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи.

Беш урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Иргит Сайын-Долгар Боратиева — Эрги-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Кужуэт Серемеа Чуптуновна — Ак-Довурак суурда өг-бүлө ээзи. 3. Кууар Долзат Дамбыновна — «Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 4. Мадар Кок-кис Ооржак-оовна — «Барлык» совхозта медпункт ажилчыны. 5. Монгуш Бена Намыраювна — Шекпээр суурда өг-бүлө ээзи. 6. Ооржак Кичээл Бегзиновна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи. 7. Сава Хорлуу Сүүр-ооловна — «Большевик» колхозтун ажилчыны. 8. Сарылар Кекжээт Селен-Дамбаева — «Барлык» совхозтун ажилчыны.

Алды урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долзат Монгуш Селенчиковна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Мажид-Доржу Билантеев Доста-оовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Зинаида Шыраповна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи.

Беш урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Иргит Сайын-Долгар Боратиева — Эрги-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Кужуэт Серемеа Чуптуновна — Ак-Довурак суурда өг-бүлө ээзи. 3. Кууар Долзат Дамбыновна — «Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 4. Мадар Кок-кис Ооржак-оовна — «Барлык» совхозта медпункт ажилчыны. 5. Монгуш Бена Намыраювна — Шекпээр суурда өг-бүлө ээзи. 6. Ооржак Кичээл Бегзиновна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи. 7. Сава Хорлуу Сүүр-ооловна — «Большевик» колхозтун ажилчыны. 8. Сарылар Кекжээт Селен-Дамбаева — «Барлык» совхозтун ажилчыны.

Беш урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Иргит Сайын-Долгар Боратиева — Эрги-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Кужуэт Серемеа Чуптуновна — Ак-Довурак суурда өг-бүлө ээзи. 3. Кууар Долзат Дамбыновна — «Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 4. Мадар Кок-кис Ооржак-оовна — «Барлык» совхозта медпункт ажилчыны. 5. Монгуш Бена Намыраювна — Шекпээр суурда өг-бүлө ээзи. 6. Ооржак Кичээл Бегзиновна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи. 7. Сава Хорлуу Сүүр-ооловна — «Большевик» колхозтун ажилчыны. 8. Сарылар Кекжээт Селен-Дамбаева — «Барлык» совхозтун ажилчыны.

Алды урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долзат Монгуш Селенчиковна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Мажид-Доржу Билантеев Доста-оовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Зинаида Шыраповна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи.

Беш урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Иргит Сайын-Долгар Боратиева — Эрги-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Кужуэт Серемеа Чуптуновна — Ак-Довурак суурда өг-бүлө ээзи. 3. Кууар Долзат Дамбыновна — «Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 4. Мадар Кок-кис Ооржак-оовна — «Барлык» совхозта медпункт ажилчыны. 5. Монгуш Бена Намыраювна — Шекпээр суурда өг-бүлө ээзи. 6. Ооржак Кичээл Бегзиновна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи. 7. Сава Хорлуу Сүүр-ооловна — «Большевик» колхозтун ажилчыны. 8. Сарылар Кекжээт Селен-Дамбаева — «Барлык» совхозтун ажилчыны.

Алды урулгарын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долзат Монгуш Селенчиковна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи. 2. Мажид-Доржу Билантеев Доста-оовна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи. 3. Монгуш Зинаида Шыраповна — Ак-Довурак хоорайда өг-бүлө ээзи.

ХҮНДУЛУГ БОЛГАШ ЧОРГААРАЛДЫГ

«Чадаана тудуг» эргелелингийн Мамалын үнэмтүүлэгч анык тудугуузуу Нүмүгет Александр «Шын» сөүлүгү бир дугаар материал бийлиг, чурум чурттан. Ооң материалын мооң адаанда парладывс. Ажылчыга болгаш амырал-чуртталгазынга улуг чедишкенин мүнөзүшан, бистиң редакция-биле моон сонгаар-даа харылзанып, солунуң донтаамал бижикчи болурун аңаа күздөвкс.

Тудугжу деп ат бистин чурту-аусту хундулуг. Бо хундулуг атты «Чадаана келээ тудугу» Кызыл-Мамалын үнэмтүүлүгү Ооржак Кызыл-оолдун бригадасы бижикчи-биле эдилеп, чоңа эки шынарлыг, чыгыч, чырык чуртталга бажына-рын тудуп турар. Оларын тут-каны чуртталга бажынары Бер-дана, Хонделене хой.

Бригада коммунист күш-ажылдын бригадасы деп атты чаалап алган. Оларын чүктүлүгү күш-ажылдын өргүзүмү бо сан-нар бадыткап турар. Ажыл пана-нын июньда 175, июльда 162 хуу күстөкөн. Бригада коммунист күш-ажылдын бригадасы адым бижикчи-биле тудуп, шуудуру ажыл-лап турар. Күш-ажылчы кижилер-

нин бир онза чүвеси, кылган ажыл-дыг харымсалгалымда, бедик будурукчулуг шалыпчызында бол-гаш шынарында.

Бригаданын бригадир эш Кы-зыл-оол тудуг ажылдан аңгыда өөрүнү амырал-чуртталга-зынче онза кичиней салып, ки-жилерин ажыл хынал, тудуг-жуларын ажыл аайынче тус-тус шын тургузуп турар. Олар чоңта-чаа дөрт аал ишти чурттаар тур-таал бажынын тудуп эгелеш, доозар дөң хуусаазында эрте ту-дуп, ажылгалга киргенер.

Тудуг бригадасында эштер О. Кертик-оол, М. Кеңден, С. Да-рыма болгаш өкөөсөрдө хун нор-малын ажыраа күүсөдип, шалым-ажылдап турар. Тудугжуларын

мурнууда ам-даа хой чуртталга бажынары онаажып турар. Бри-гаданын соругазы бердинген планын амыралга боттандырып, чеди чылдын сөөлү чыла—1965 чылдын үлүүн хуусаа бетинде күүсөдип болур.

Тудугжулар сөзүн ээлээрлер. Коммунист күш-ажылдын брига-дасы—бо тудугжуларга моон сон-гаар-даа чедишкенин болурун тудугжу хуну таварыштыр күзөп каары өөрүнчүлүг.

ЧУРУКТА: Бригадир О. Кызыл-оолдун чалсар үезинде өөрүгө со-лау номчуп берип турары.

А. КУЖУГЕТ.
Фото авторуу.

ЗВЕНОЛАР

Тудуг-суурну чаагайжыдып, колхозтун ажыл-агыйын тогжу-дургане «СЭП»-нин ХХП съезди-ни колхозтун тудугжуларын улуг-хуузу өзөш аяс. Амы үе-де М. Метпек-Доржун улугтун тудуг бригадасынын кол звенозу Доржун сүт-бараан фермазында 180 баш бызаа кирер даш ка-жаанын туудун октябрь 1-ге че-дир ажылгалга кирер соруга-лыг ажылдап турар. Ол-да фе-рмада 4 аал ишти чурттаар ба-жынын туудун, колхоз төвүнде хлөб бижырап черин О. Комбуш-тайнын алды кижин составтыг эве-нозу-хуусаа бетинде дооскаш, ам 1400 дөңдөчүн метр чөмчөлдиг тар-аа шанын серилеп, шифер-би-де кырылап турар. Башкыларга баа хойжу бригада төвүнде ма-лынары ийи-ийи аал ишти чур-ттаар бажынары улаас доостур. Анна Норжайга удурткан херээ-женер звенозу №1 комплекс-лиг бригаданын сес аал ишти чурттаар бажынын, хойжу бри-гада төвүнде ийи аал ишти чур-таар бажынары транзаллап, шукатурлаан.

Тудугжу 6 звеноларын ара-зында социалист чарыш калбар-ган. Ук чарышты органиастап, ооң ай санында түндөлдөрүн үн-дүрениге бригадала Б. Дачы-оолга удурткан бригада боду улуг дузаны чедирип турар. Коммуни-ст, звено удурткучулары А. Нор-жай, Д. Сангы-Бадра, О. Комбуш-тайн боттарынын күш-ажылы-биле өкөөлөргө үлөгер-чигээр көргү-зүп, даанган ажылды ак сеткилдиг күүсөдип турарлар. К. Дачы-оол-дун ажылдап турары пилорама колхозтун дилит материалдарына хергеленип бүртү-биле ханы-рып турар.

Июль айның эгезинде чарыш-тын бирги черин, звенолар ара-зынга шилчирп ымыккаш, 10 рубльдин акша шаңналын М. Мет-пек-Доржуну звенозу, 4 июль 26-да бирги черин О. Комбуш-тайнын звенозу чаалап алган. Звено бурзундун мурнакчыларга ту-тузунда чеди рубльдин өртөктүг барааннарын тымыскылаан.

Фермада даш тудугну хуусаа бетинде ажылгалга кирер арга бар. Ийчээлде-даа эргөжөк чугу-ла тудуг материалдары—чугай, цемент чогулган ажылдын темпи-ни сөөлү үеде коюшкан. Звенолун социалист чарышка бирги че-рин алыска чыдагыны-даа мында. Амы үеде тудуг участогунда адым-даа цемент чок, чүгдө ра-боннуун будуруга комбинизмалаа чугай салып алган, ажылды үр-гүлчүлөө аргалыг бодулуус.

Чылдын төңүзүгү чедири бис-тин кылза чогуру ажылдарымыс ам-даа хой. 600 баш хой кирер чаа калжанын, 150 тонна шифер ногаа шыгжаар черин тудугла-рын, инектин бир, хойнуң алты калжааларын болгаш алды чурт-талга бажынарынын бүрүн сеп-телгезин доозар ужурап бис. Ту-дугга хергелеттерин 1150 кубом-етр даш, 1700 кубометр баш белектеттерин. Ажылдын бүрү-рүктүдүн, оон темпинин улам шапкынчыдып, болуңун мурнуна салдырган соругааларын СЭП-нин ХХП съездин аттыг колхоз-тун тудугжулары күзүлүп шы-даар дээрине чыгынып турбас.

А. ДАНЫ-БЕЛЕН,
тудуг бригадир.

Мында — кыстар

Кыстар бригаданын бригадир Вера Ложнованын амы-дыралы оон он сес өкөөсө өрү-биле дөмөй. Баштай школа-да сески класты дооскаш, тудуг училищезинге кирген. Оон ту-дугда келген. Ооң күш-ажылчы стажы ай безин четпейн тур-ган. Ийдиң-даа болза ол аразында Вера сагыш-сеткил чогааш-кынынга хай катап таварышп келген. Эң баштай өөрү тур-гал ажыл нормалын күүсөтсөп, кылган ажылды үрей кылар боорга, Вера чамдыкта ыгдалар-даа турган.

Мурнууда училищеге комсомол комитетинин кижигүнү тур-ган Ложнованын тудугжу кыстарын бригадир кылып каарга, олары аныкча деп турганнар.

— Сен бистиң эң принципадыг, шыныч аживис болгай сен. Училищеге база эң өөрөңнү турган сен. Каа отка кадар, кижин күш-ажылга далыгар дигир чүве болгай, бри-гаданы хулаап алганын бооп-тур, бис сени хоматпаг бис, Ве-ра, эки ажылдаар бис—дээрлер. Вера бригаданын ажылды таварыштыр туртуп дөң, ымысмаккай ажылдап кирип-тир. Эртен кылар ажылды бо кеежэ планнап ап, бригаданын кижигүнөрин тус-тус звеноларга хулаап алган.

Чоокта чаа ол бригадага комсомолчу-аныктарын брига-да-деп атты берген. Ам уруглар тудугжу хунуңге күш-ажыл-чы белек кылдыр Ак-Довурак хоорайда №11 чуртталга ба-жынынын ийги калдынын шукатура ажылды дооскалар.

— Сөөң ажылчынын мооңу мындыг-дыр деп, уругтарга чүве чугаалаар чоругу улам өвөөжөн. Уруглар эки ажылдап турар апарганнар. Бистин кылган ажылчынын шынарын көчүгү эки деп хулаап алыр кылдыр ажылдаар деп күзөп тур-бар бис—деп, Вера Ложнова чугаалап турар.

ЧУРУКТА: Вера Ложнова-дыр.

В. ОСТАПЧУК.
Фото А. АНАНИИНИ.

КУШ-АЖЫЛЧЫ УЛУГ ӨӨРҮШКҮ

Совет кижилерин чеди алган күш-ажылчы чаа чедишкенин дугайын мен хунуң чаа солундан ажып көрүп, радио дамчылыгаан-дан дыйнап, беткил-сагыым өөрүп турар мен. Мен ам 24 харлыг мен. Дыка хой чүвени билеп ап четтиккен мен. Кызыл хоорайнын тудугуна 16 харлымыда кирип, баштай Кызыл-дун бус-турбоналыг электри стан-циянын тудуун кылып турган Се-танкиннин бригадасынга аар-саар ажылдар кылып турган мен. Ийдиң-даа болза, ол аар-саар ажылды үр-кылбайн, өш-өөрүнүң сагыш човап дулаалашканы-биле мен бетон хоюдар машинага мотористей берген мен. Ту-дугуң ол харымсалгалыг мергежи-лини эки шигиндип, ийи-бүрү мар-каныч бетонун багай эвес будуруп шыдаар апарганынга сеткилмн өөрүп турар.

Тудугжу мергежилге мындыг ына-зыл ынакшыл берген ол. Совет Армияже келдирип мурнууда үш чыл дургузунда электри станцияны, Кочетов кудумчузунда 96 квартира-лыг ийи бажынын, мында күрүнеңи ажаалга кассазынын бажынын тут-чуп ажылдаан мен. Ынчип тургал, бызаачынын, дашчынын болгаш бе-тонщиктин мергежилге өөрөңнү ал-дым. Шерите баргаш, база бир ме-ргежилди—автоматиза чолаачыны бодуп алдым.

Совет Армиянын хүрөөлөндөн халажып келгеш, база «Кызыл ту-дуг» эргелелинге барып, тудугга ажылдай бердим. Степан Долгихтин бригадасынга кирип алган, «Тыва тудуг» трезиниң №26 кварталда нини чуртталга бажынын тутчуп эгеледим. Ону дооскан соонда, бис-тин бригаданы №24 кварталче ка-жүргөш, 48 квартиралыг бажынын тудунар деп дааскан. Ооң таваан ка-зым, фундамент салырында эгелеш, 4 каадынга чеди тудуг ажылдары дооскаш, ам кырын база шып доозуп турар бис.

Бетону болгаш холжесаны бот-тарымыс белектеп ап турар бис. Тудуг будурулузунин бүгү технологияны ам бодуус эки билдир апарган бис.

АНЫЯК НАЗЫН... Ынчип кижин чуңу күзөөс, чүгө хандыкымыс боор. Шыа бо үеде анык оолдар-нын, кыстарнын мурнууга кандыг тускай мергежилди шыап алыр чор, амыралдын кандыг оруу-биле бээр чор, деп айтырып тур-густунуп кээр. Ындыг айтырып Се-мен Чугааруң мурнууга база ту-руп келген. Ол ыччаарда Барыин-Хемчик районга чурттап, өөрөңнү турган. Ооң ала-нези чок. Дай-авазынын бажынынга чурттап тур-ган. Тос калдык доозуп алган. Оон соонда «Тыва даг-дуг» ком-бинаттын тудуун кылып турар ту-дуг органиастаанын калр килди-зиге чеди келген.

— Кааа ажылдаккаар сен, Се-мен?—деп, каар килдизинин на-чалыгын оон айтырар.

Кайнаар чорурар силер, аңаа ажылдаар мен—деп, оол харым-лаан.

Ону бетон заводуну тудуунга аар-саар ажылдар кылары-биле чорудушкан, Калдыг-даа ажылды кыл деп дагырга, ол эки күзөдөп

ЧУРУКТА: Вера Ложнова-дыр.

В. ОСТАПЧУК.
Фото А. АНАНИИНИ.

КУШ-АЖЫЛЧЫ УЛУГ ӨӨРҮШКҮ

ол дыка-ла эки-дир! Бистин бри-гадасы комплексиниң бригада. Канды-бир чылдааган-биле бирөөсөс ажыл-дайып барза, ону кижин бүртүп со-дур мергежилди болган. Ынчачаг бодуустун мергежилви үргүчү белидип турар бис.

Коммунист күш-ажылдын буду-ругу, бригаданы дөң чарышка бистин бригадасы база кирген, күш-ажылдын будурукчулугу белидир, будуруга ажылдын шынарын экижи-дер дөң демиселге «Кызыл тудуг» эргелелинги бригадаларынын ара-зынга бирги черин каш-даа катап алган бис.

Чангыс угда үш объектилерде ту-

Чөөн-Хемчик райондан келген комсомолчу Будай Монгуш биле (солгай талазында) Шойдан Айжы «Тыва даг-дуг» комбинаттын тудуунда ажылдап турар. Оларын өөрөңнүчлөп кирген хуусаа доозулган, анык тудугулар бызаачы-бетонщик тускай мергежилди чеди алганнар.

Боттары ажылдап эгелээ-ле чүгө ай хире үе эртсе-даа, ийи аны-ак тудугу Д. Г. Голубевин коммунист күш-ажыл бригадасында дээрелерге санады бергенер.

Фото А. ОСТАПЧУНУУ.

КУЗЕЛ ХАНГАН

турган. Дашчыга туйбуу ап бээр, дай-доурак-биле эдилдирг белек-кээр, машина чүгү дүжүр—кылбас чүвези-де чок турган. Ын-чаар чыл эрткен, Ынчип тургал, тудугжунун мергежилдиге ынак-шыл бергенин Семён боду безин билбээн. Кузели ханган: ол ам дашчы апарган.

Комсомолдун Барыин-Хемчик райкомунга келген, Кызылдын профтехучилищезинге барып өөрөңнүн пубтекааны аңаа бер-ген. Ону ашчылар бөөлүгү кири-рип каан. Ында шүтү 27 кижин бар.

Олар дээрге республиканын ы-зы-бүрү черлеринде келген кижилер болган. Учылгыш Чугаарга тө-рөө бажыны апарган.

Нини чуртталга бажынын дежурныгы—Турунар, оолдар!—деп, оларын эртен эрте оттуруп-

луг чорудуп турар бистин бригадасы тудугжу хунуңге алдар болдурган чарышка киргеш, ол хунге күш-ажылчы белевс кылдыр №24 кварталда 48 квартиралыг бажы-нын тудуун дооскаш, северекчилер-ге дужаап бергенис, база ол кварта-лда 32 квартиралыг бажынын сөөд-гү дөңкү каадын дуглааш, №2 кварталда 80 квартиралыг бажы-нын таваан салырынга белектеп ажылды чорудуп, ажыл нормалын 110—120 хуу күзөдөп тур бис. Тудугжу хунуңге бистин күш-ажылчы белевс ол.

Г. ВАЧИН,
«Кызыл тудугу» ажылчыны.

ЧУРУКТА: Вера Ложнова-дыр.

В. ОСТАПЧУК.

ЧУРУКТА: Вера Ложнова-дыр.

В. ОСТАПЧУК.

В. ОСТАПЧУК.

В. ОСТАПЧУК.

В. ОСТАПЧУК.

В. ОСТАПЧУК.

В. ОСТАПЧУК.

В. ОСТАПЧУК.

В. ОСТАПЧУК.

В. ОСТАПЧУК.

Тудугжунун хүлээлгези—дүрген, эки шынарлыг болгаш таарымчалыг кылары

ТУДУГЖУ КОМАНДИР

«КЫЗЫЛ ТУДУГ» ЭРГЕЛЕЛИНИН тудуг участоктарынын на-чалыгын Николай Иванович Суховакин. Оон хары ам 56. Ын-чангаш тудуг-монтаж ажылдарын кылып, ажылды таварыштыр орга-низастап билириниң талазы-биле ол кымдан-даа артык мергежил-диг.

Николай Иванович Камышинскийн кааа ажыл-агый технику-мунун гидротехниктиг курузун бот-өөрөдиге-биле дооскан. Тудуг ажылчыны нини стажы 34 чыл. «Кызыл тудуг» эргелелинге 1953 чылдан эгелеп прорабтап, оон соонда 1961 чылдан эгелеп №2 участокта начальниктел, 60 хүннерде—№3 участокту удуртуп турар.

Кызылдың 26-гы болгаш 24-кү кварталдарын тудуп турар тудугжулар Николай Иванович удуртуп турар. Тудугжулар Николай Ивановични хундулээрлер. Ол кижилер-биле ажылдап билдир, оон аажы-чаан эптиг-ээлде, «чыткан хой тургуспа» кижилерин бис-

рөөн. Эш Суховакинниң командылап турары 26-гы кварталда бейи 14 санныг 4 кат бажың ажылгалга кирген. Мында 508 өр-бүдө чурттап киргенден аңгыда, 90 орунуг уруглар сады, 290 орун-уг нини чурттага чери бар. Ында он чаа дөңдөлдөрүн тургу-зуп, ажылчынарга таарымчалыг байдалды хандырганы өөрчүтүп. Оон удуртуп турар дөң бригада шүтүп коммунист күш-ажыл-ды деп бейик атты эдилеп турар. Чижээ, Монгуш Очур-оолдун бригадасы 26-гы кварталда эң сөөлү бажың—№14-те тудуг ажыл-дарын совет тудугжуларын хунуңге чедири доозуп, северээр бригадага дужаар деп хүлээлгени алган ажылдап турган. Ону күт-сөдип шыдаан. Николай Иванович хой-иниңиниң ажылын ак сет-килдин-биле күзөдөп, «Кызыл тудуг» эргелелинги партиа биро-ауунун кежигүнү болгаш тудуг эргелелинде партиа-курүне контро-люнга дузалаар бөлүктүн удурткучу хүлээлгезин база-ла эки күт-сөдип, үргүзүчү-де хундулээр кылган, ол дугайында парторбон, партиа хуралдарында чидик санаа-ооналарын берген турарын эрге-ледин коммунистери билдир.

С. САНДАН.

Буянын өг-бүлезинде

Тудугжу Буян Салчак—«Кызыл өөрөңнү алган мен—деп, Салчак ту-дугу» эргелелинги мергежилди тудуг-жуларын бираан. Ол Кызыл-дун тудуунга ам 14 чыл дургузунда ажылдап келген болган Кызылда оон кылмышан тудуу барым чок.

Салчак тудуг ажылчыга эң баштай келгеш, аар-саар ажылдар кылып турган, дуржулгалыг тудугжулар-нын арга-сүмеин-биле өөрөңнү, кы-зымаккай ажылдап турганында тудуг-жу мергежилди эки шигиндип ал-ган. Ылангыя даш тудугларын кан-чаар салып тудууларын арганыга ону дуржулгалыг тудугжулар В. Пу-калов, П. Меников олар өөрөңнү, ак сеткилдин-биле аңаа дугаалааннар деп, ол чугаалап олар.

Ол мастер тудугжуларын дузаа-биле 2—3 чылдар ажылдаан соода-дашты, арматурщик мергежилдерин

өөрөңнү алган мен—деп, Салчак ту-дугу» эргелелинги мергежилди тудуг-жуларын бираан. Ол Кызыл-дун тудуунга ам 14 чыл дургузунда ажылдап келген болган Кызылда оон кылмышан тудуу барым чок.

Салчак тудуг ажылчыга эң баштай келгеш, аар-саар ажылдар кылып турган, дуржулгалыг тудугжулар-нын арга-сүмеин-биле өөрөңнү, кы-зымаккай ажылдап турганында тудуг-жу мергежилди эки шигиндип ал-ган. Ылангыя даш тудугларын кан-чаар салып тудууларын арганыга ону дуржулгалыг тудугжулар В. Пу-калов, П. Меников олар өөрөңнү, ак сеткилдин-биле аңаа дугаалааннар деп, ол чугаалап олар.

Ол мастер тудугжуларын дузаа-биле 2—3 чылдар ажылдаан соода-дашты, арматурщик мергежилдерин

өөрөңнү алган мен—деп, Салчак ту-дугу» эргелелинги мергежилди тудуг-жуларын бираан. Ол Кызыл-дун тудуунга ам 14 чыл дургузунда ажылдап келген болган Кызылда оон кылмышан тудуу барым чок.

Салчак тудуг ажылчыга эң баштай келгеш, аар-саар ажылдар кылып турган, дуржулгалыг тудугжулар-нын арга-сүмеин-биле өөрөңнү, кы-зымаккай ажылдап турганында тудуг-жу мергежилди эки шигиндип ал-ган. Ылангыя даш тудугларын кан-чаар салып тудууларын арганыга ону дуржулгалыг тудугжулар В. Пу-калов, П. Меников олар өөрөңнү, ак сеткилдин-биле аңаа дугаалааннар деп, ол чугаалап олар.

Ол мастер тудугжуларын дузаа-биле 2—3 чылдар ажылдаан соода-дашты, арматурщик мергежилдерин

өөрөңнү алган мен—деп, Салчак ту-дугу» эргелелинги мергежилди тудуг-жуларын бираан. Ол Кызыл-дун тудуунга ам 14 чыл дургузунда ажылдап келген болган Кызылда оон кылмышан тудуу барым чок.

Салчак тудуг ажылчыга эң баштай келгеш, аар-саар ажылдар кылып турган, дуржулгалыг тудугжулар-нын арга-сүмеин-биле өөрөңнү, кы-зымаккай ажылдап турганында тудуг-жу мергежилди эки шигиндип ал-ган. Ылангыя даш тудугларын кан-чаар салып тудууларын арганыга ону дуржулгалыг тудугжулар В. Пу-калов, П. Меников олар өөрөңнү, ак сеткилдин-биле аңаа дугаалааннар деп, ол чугаалап олар.

Ол мастер тудугжуларын дузаа-биле 2—3 чылдар ажылдаан соода-дашты, арматурщик мергежилдерин

өөрөңнү алган мен—деп, Салчак ту-дугу» эргелелинги мергежилди тудуг-жуларын бираан. Ол Кызыл-дун тудуунга ам 14 чыл дургузунда ажылдап келген болган Кызылда оон кылмышан тудуу барым чок.

Салчак тудуг ажылчыга эң баштай келгеш, аар-саар ажылдар кылып турган, дуржулгалыг тудугжулар-нын арга-сүмеин-биле өөрөңнү, кы-зымаккай ажылдап турганында тудуг-жу мергежилди эки шигиндип ал-ган. Ылангыя даш тудугларын кан-чаар салып тудууларын арганыга ону дуржулгалыг тудугжулар В. Пу-калов, П. Меников олар өөрөңнү, ак сеткилдин-биле аңаа дугаалааннар деп, ол чугаалап олар.

Ол мастер тудугжуларын дузаа-биле 2—3 чылдар ажылдаан соода-дашты, арматурщик мергежилдерин

өөрөңнү алган мен—деп, Салчак ту-дугу» эргелелинги мергежилди тудуг-жуларын бираан. Ол Кызыл-дун тудуунга ам 14 чыл дургузунда ажылдап келген болган Кызылда оон кылмышан тудуу барым чок.

Салчак тудуг ажылчыга эң баштай келгеш, аар-саар ажылдар кылып турган, дуржулгалыг тудугжулар-нын арга-сүмеин-биле өөрөңнү, кы-зымаккай ажылдап турганында тудуг-жу мергежилди эки шигиндип ал-ган. Ылангыя даш тудугларын кан-чаар салып тудууларын арганыга ону дуржулгалыг тудугжулар В. Пу-калов, П. Меников олар өөрөңнү, ак сеткилдин-биле аңаа дугаалааннар деп, ол чугаалап олар.

Ол мастер тудугжуларын дузаа-биле 2—3 чылдар ажылдаан соода-дашты, арматурщик мергежилдерин

өөрөңнү алган мен—деп, Салчак ту-дугу» эргелелинги мергежилди тудуг-жуларын бираан. Ол Кызыл-дун тудуунга ам 14 чыл дургузунда ажылдап келген болган Кызылда оон кылмышан тудуу барым чок.

Салчак тудуг ажылчыга эң баштай келгеш, аар-саар ажылдар кылып турган, дуржулгалыг тудугжулар-нын арга-сүмеин-биле өөрөңнү, кы-зымаккай ажылдап турганында тудуг-жу мергежилди эки шигиндип ал-ган. Ылангыя даш тудугларын кан-чаар салып тудууларын арганыга ону дуржулгалыг тудугжулар В. Пу-калов, П. Меников олар өөрөңнү, ак сеткилдин-биле аңаа дугаалааннар деп, ол чугаалап олар.

Ол мастер тудугжуларын дузаа-биле 2—3 чылдар ажылдаан соода-дашты, арматурщик мергежилдерин

өөрөңнү алган мен—деп, Салчак ту-дугу» эргелелинги мергежилди тудуг-жуларын бираан. Ол Кызыл-дун тудуунга ам 14 чыл дургузунда ажылдап келген болган Кызылда оон кылмышан тудуу барым чок.

Салчак тудуг ажылчыга эң баштай келгеш, аар-саар ажылдар кылып турган, дуржулгалыг тудугжулар-нын арга-сүмеин-биле өөрөңнү, кы-зымаккай ажылдап турганында тудуг-жу мергежилди эки ш

ДИДИМ ХАЛДААШКЫН

НЬЮ-ЙОРК (СЭТА). Муруну-ветнам партизанын Да-Нанг америка шерит баазычыге база бир дидим халдаашкыны кылган. Вьетнам патриоттар кывар чууд-дүз база бир улуг складын буза тевискек. Партизан каттыжымыш-кынырычыге болгаш ВДР-ниң де-вискээрине халдаашкыныр кыл-лып турар америка реактивтар са-молеттарга кудар кывар чуул-складка турган.

Даштыкы информас агентиле-дерин дидимдыгында демдег-леп турары-биле алмрга, хал-даашкыны хой эвес партизанын кылган болгаш таңымалдарын мы-

ка дүргө болгаш шимээн чокка дүргө, складты камгалат тур-ган гаризмону сандарган база өртке уаур херекселерин үргө-дөт.

Кывар чуудуң чеди улуг до-скаарын чок кылган.

Бодунуң үзүндө ол-ла Да-Нанг баазага партизанын аэродрому чыскаалдан ундурган болгаш аңаа турган самолеттарын чок кылган деп чүе билдирген болгай. Оң соонда америка далай чадаг шери-гил тускай кезэи «идеалдиг камгалаары-биле» Да-Нангче чо-руткан турган.

„Грек улус тиилелгени чедип алган“

АФИНЫ. (СЭТА). «Грек улус улуг тиилелгени чедип алган» деп, Грецияның Коммунист партия-зының ТК-зының Политбюро-зунун дидимдыгына чугаалап тур-ган. Ук дидимдыгы «Шынынч-ун» радиостанция дидимдик бол-гаш «Авг» солунга парлап үндүр-ген.

Дидимдыкта чугаалап турары болза: «Бодунуң тургустунган үе-зинден улус чоңга буруу шап-тырткан орду казакты парламенти-ге бадылайын» барган. Улус чоң-унуң чагынына шыны болуп ар-тканы демократияның бүсү төлө-лекчилерине, бүгү депутаттарга, политиктер партизандар болгаш организациаларга, орду талчала-рының догос тургускай чааап боттарының чагыс аай күчүлүт

демисей-биле дүжүргөн чалбыш-тыг аныктаган. Идидирит аңгыга болгаш бүгү улуска мизг байыры дамчыдып тур бис.

Ыйчалаа-даа конституция эу-гаар эу-чүрүм болгаш демократ-тыг дүвүрээни чок чорук дээш түлүшүкүн ам-даа доозубдас. Тус черин болгаш даштыкы реак-сылыг бөлүктөр, америка импери-листер, орду болгаш хунта бот-тарының антидемократтыг болгаш антинационал сорулгаларындай-ыталайын турар. Чурттап эртти-рип турар минуталар берге болуп артарым үргүлүлүшкөн, мынчал-дын күштелдирер ужураат. Бот-тарының күштерине чагылыш чок бүзүр-биле демократтыг күштер

болгаш бүгү улус таарымча чок байдалды камгалат бир хевир-биле уламдыктар дээр калдыг-даа орадажышкынырга уаур деми-селди үргүлүлүшкөн белем бай-далга артар ужураат. Боттарының массалыг көдүртүшкүчүлүгү бо-гаш чагыс эки-биле олар консти-туция эу-гары корук-чүрүмүн чок-чорукту парламент хой нуруунуң партизанын (Төптүн эвеле-тиги) уаургулаагы-биле казакты тургустунган аргасы-биле азы бо-дунуң пропорциялыг системаны эу-гаар база улустун күсөл-соруу-нуң хостуг илергейледишкенин байдалдарында соңгулааны до-доруан чорударының аргасы-биле сагырып хандырып шыдаарыт.

Грецияда политиктик кризиске холбаштыр

ПАРИЖ. (СЭТА). Грецияның баази Коппантин Чангыс аай де-мократтыг чөп партизаны (ЭДА-ны) дартган И. Пасалидис ху-дээл алган болгаш чуртта полит-иктик кризиске холбаштыр оог-биле бесед кылган.

АФП агентилелдин корреспон-дентизини Афиндан дидимди-каны-биле алмрга, «аңгы мунгаш байдалдан уштунуп үнр төлөдө, чурт чогулчулалдыг демократтыг амыдыралче элп келген турар ужураат» дээрин И. Пасалидис Коппантин хаанга медеглээн.

Ол дугайында чабакты тургуза-ры эргежок чугула, Афинида Ис-Новастин чаазаңга уаур бады-лаан парламентиңиң 167 депутат-тары (Төптүн эвелеги партиядан 145 депутаттар болгаш ЭДА пар-тиядан 22 депутаттар) ол тургуза-чазакты деткир апар деп, И. Па-салидис немец чугаалаан.

Америкаңың Каттышкан Штат-тарында Ку-Клукс-Клан дээр кеш-соок-ылгаар дерин организациа-лары албан эузу-биле хорудан каан. Херек кырында эрге-чатыр-галар оларга уаур калдыг-даа де-миселди чорутпайн, харын-даа оларның кижжи көр хон чок үл-гедилерине болган чок-ла идиг берип турар. К. К. К-ның даны-латкан 14 организациаларында оог кезигүүнениң саны сөөлү үеде ийи катап көвүдээн.

ЧУРУКТА: Луизиана штаттың Бокалусы хоорайының кудумчу-ларында «корум-чүрүмү камга-лаан» болуп ийи ку-клукс-кланчы-лар чаңкы болган хевин кеткен, тавында селгүстөп базып туралар. ЮПИ агентилелдин корреспондент-ини ол өлүрүкчү дээрбечилери чүгө оорганнан чуркка тир-тырып алыр аргалыг болган.

Фото ЮПИ — СЭТА-нын.

Шаажылакчыларын чидирин

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелдин дидимдиканы эу-гаар алмрга, ийи ай иштинде муруну-ветнам чалча шериглерин чидирин мындыг болган: 1335 кижжи өлүр-тү,

1765 кижжи балыгтаттырган бол-гаш 750 кижжи ис чок чиген. Ол-ла үеде муруну-ветнам патриоттар 1395 боо-чепселди хунаап алган.

Спортка ынактар

Кызылдың № 3 профессионал-техниктг училищениң калдыг-бир тус-кай эртемин дооскан документ-биле кады, хой-иничи инспектор-нуд азы спорттун аңгы-аңгы хевирлеринге разрядтыг спортчунуң би-ледин амдарлар.

Сургууларын спортка ынак кылдыр кижиздеринге ында куш-культура башкызы П. М. Петровтуң улу-гузуу улуг. Маргылдаа-ларын организастарына, шилдик спортчуларын шилип алгаш, оларын Кызылдың болгаш хоорайны биги чери дээш аңы-буру спортчу маргылдааларга кириштирерине, ыладгыя училищедө өң дээрлерин чып алгаш, оларның мергежлийн бедидери-биле шенел-дерин кылдыртырына оң кызымаккай ажиллап турарын сур-гуулар мактап туралар. Мында спорт ажилының чедийшкенин болуп турарының бир херечиси болза, эш Петровтуң бо ажылга чүткүдүүден база хамааржыр.

ЧУРУКТА: училищениң чайгы чедиги спартакиадазыга стол тен-нисинге маргылдаа үзүндө.

Фото П. ГОЛЬЦОВТУУ.

Өлгөш, дирилген.

(Кызылга болган таварылга)

Бир-ас катап, психиатр эмчи бир аарыг кижини элдерип алган, менээ келди.

— Бо кижиниң иштиги органиар-нын ажилы калдыг иргэ, хынал кижиререм. Өлгөш, дирилген кижини кижилер — деп, эмчи мындыг.

— Калчаар өлгөш, дирил бергени-нер ол, өлгөш дирилген кижиниң байдалы эки-ле мынаан. Ам черде өлбөс эвес силер бе? — деп, арай баш-тактаптың, соңуурагышаан айтырдым.

— Ам черде ынаар өлбөс деп шикитиреп алган кижин мен, ычачы-гам ам эмнедип тур мен, эмчи! — деп, кыскамы-биле хымырдым.

«Медицинаңың практикаңында кижилерниң өлгөш, дирил бээр, азы он-чээрби чыларда кылмычак чөм-биле чегерип тургаш, эмнең соонда дирил келир таварылгалар бар-ла болгай. Бо дээрге бистин республика-га баш солун таварылга эвес деп бе? — деп бодам бердим.

— Чүү болу бергени ол ычачы, калчаар ол бергениңер ол — деп, катап айтырдым.

«Миниң, «оттуп» чыдарымга бир-ле соок, кардыг байжы ишти-де чыдыр мен. Чытаар орунуму суй-бап көрүмү, катрап, чүд-даа чок, балчан орун хевирлиг. Сырткы база чок. Бажым аңаа-ла ыш кырында чыдыр. Бодуну бодал чыдарымга шак чок деп чүем аажок. Кайда киж-би боор мен деп бодам бердим. Кы-рымда чүгө чагыс чуга ак чоорган салып каан. Эң-не көчүк мунгараан чүем; көңүс үчүгөн, чанагаш бол-дум. Дидималал чыдарымга калдыг-даа шимчээр чүе чок, шимчээ-даа чок. Бажыңың оң талада солгазын көрүмү шаараш ыштар-биле дуг-лап каан. Имиртин, дүң хевирлиг. Ам-даа бирээни үлгөткен кижини-ле»

дир мен деп, көргүп, сести бердим. Кырымга чыткан ак чоорган-биле ча-нагаш бодуну ораатына тыртып ал-ган, көчүк аар ковайып келген, имиртинде ыңай бөс көрүп ор мен. Солгай талачы топтап көрүмүге база-ла 2—3 хире оруннар тур. Ак чоорганнар калгал каан. Орунундан аар дүшкөш, сыйбап көрүмүге кижин болду. «Уш — уш» дээш холундан тыртарыма сураг. База-ла чанагаш кижин чыдыр. Эдиз сыйбап көрүмү-ге соок. Ам-даа шуут утамын кымы-нып, сир-камы-ла бардым. Бажым дугу айдым, ээт-кежимин куду соок суг кудуп турган-даа ышак апар-ган. Бо 30—40 чыл иштинде черас ычачар көргүп чорбаан кижин мен. Уйгун бе, дүжүм бе деп-даа бодал келир мен. Долгандыр көргүлээрине өлгөн кижилер. «Калчаар барган кижин боор мен» дээш ээт-кежимин шим-чартып көрүмүге, мүн-не минир, аарышкымы көчүк. Азар, улу эвес ун-биле чөдүреримге база чөдүртүп тур. Шуут-ла айын тыппайн алаңгы-ты берген, шимчөөнү тур мен. Ча-нагаш кижиге сооксаама-даа көн-чүг. Көрүп турарымга эки-ле, дү-жумда тур. Көчүк оожум чөдө бер-ген, идеримге артындан тепсип каан. Арай деп ийип чыткан, экич бичиң ажитына бээрге оон хулбуртуп үнүп келдим. Кудумчуга үнүп келгеш, хоорайның байдалын, бажыңың кайда-зын мүн-не утаап билп алдым. Ку-

думчуда улус-даа чок. Чүү-даа бол-за дүнекиңиң 2—3 шак хире боор. Ак чоорганым бодумга таарыштыр орааттып алгаш, бажыңың угай салып-ла бердим.

Ур-даа бодайн бажыңыңа чоок-шулап келдим. Дика хой кижилер мыттажыр, ыгалаар-даа. Бажыңың кладакка чартында соңгадан бачи-дарымга, кызыл пөс-биле шал каан, чач чааа, өлгөн кижин хааржа, беш адырдыг даштыкы хааржаан бажың-да чөлсидир салып каан тур.

Соңгадан бажың көрүмүге, мээң ырак-чоокта төрелдерин, таымш-душтерин чыгы берген, мунгаргай, бир-ле чүе чугаалашкан ораар. Ынаар бир өрөлдө «көөкүй огул-ну, нугу таварышканы ол-дур ийи» деп алгырган, ыгалап үн дидимди-лар. «Чүү огул деп ыгала орду мооң?» Менден улау акымны көрүмү-ге база-ла бажыңда кылаштан турар.

Бажың кижиниң дидимейн тур мен. Кладовкадан келиптер чүе алыр дээримге шоокамы. Ам кал-чаар, эжити ажиташ, аар килп келдим. Шууга, алгыржыл, ыгалажыл турган улус мени көргөш, шуут кай-гай берген, ыңа-даа чок. Мен база. Азамын көрүмүге арны агаар берген көрүп олауруп-олауруп: «азазы келди-де дээш» тура халааш, өскө өрөзаче бурт-ла диди.

— Авай, мен-дир мен, мен! — дээримге, хамык улус тура халышкан, азамың соонке дымжып тур. Мен-даа база кайгай бердим. Акым улус-туң эң бетинде тур. Олче оожум кы-лаштарыма улус база-ла ыңай кы-лаштырар. Карамын шимгилеп, чо-да сыйбагылаш-даа көрүмүге улус ындайлап бар-ла чыдыр. Акымның алым алааш, калк-хемим айтырдым. Ол менче карам улагыттыр көрүп алган, арны агаар берген, холу-биле айттыршаан, «дөө ында» — дидир. Өскө өрөзаче кире бажыңың мээң келди чорбаан ийди-хемим шууты мида чы-дыр. Келди алдым. Дидималарымга улусым шимчээ-даа чогула. База-ла демги чыткан каралгы бажыңга ыш-каш ыржым чүе.

— Чүү болган чоор? — деп, айым тыппайн айттым. Улус мыт-даа чок мээң ол-бо талаларымдан оожум чоокшулап келген, арны-бажымдан эгелээш, бодумга чедир кайгап, шим-чип көрүп туралар.

— Калчаар дирил бердим, огулду! Ой, хаалам-ла ай, көкүлү огулму? — деп, азам база-ла карамың чымын топ, улус оон-моон мени айтырып база-ла дүвүрөп эгелээш.

Дирил келгеним ол ышмажыл. Арагын ишпес-даа кижини болза холун эрттир хойнуң ижигерге ыччыл баар чүе-дир, эмчи! — деп, демги кижини чу-

газын доосту.

«Шинааыла арагалааш, олчаан эрте берген кижилер ховар эвес-ле болгай. Бо база эрте бер чаккан кижини-дир ийи. Араганың черле кылбас чүеви бар бе: аарыг-аржыкка, оола-ондакка чедир, өг-бүдөниңге бузулар, ажил-агыга шалтыктың, шимиледе оог ховары улау» деп бодалдар саткымы-га кирди. Ол кижини шикип көрүмү-ге, шикти орнардан онза баксы-раан чүе чок болду.

Арагын хемчээлэн эмни эрттир, ажил ижигерге нерин системасы-тым, баш-мээниң долу муңчулалы болу бээр таварылга ол кижиге та-варышканы тодаргай чижек болур-дур. Ол кижин шак мындыг таварылга-га таварышкан, бир хуизээш, оң ду-некинде минип келген.

«Ычачар барган кижилерин кичээ-гейлг шикип көрбөс болза, оң чү-рээниң ажилдары мырыңай билдир-мек, эскерер арга чок болуп, кезиг ийиңа черде чыгыртылган ажилдан ту-рип болур. Ычачар болгаш дээрзи-ниң демдээ тодаргай ышакш болуру ховар-даа болза медицина эртеминде билдирген. Дөргүл-төрөли безин өл-гөн дээш ажаар, сөөлүг орунуче деп турганы арагандан чайлаарын ылап-ла шикитиреп алган кижин-дир, ол хире болган кижин арагаш сундугарын ам черде чидирер боор» деп бодан олу-рдум.

— Иштиги аарылар талазымдан аарыг чок кижин-дир, силерниң күш-түг эмнеринери ол шыдажыр боор — деп, психиатр эмчиге чугааладым.

— Билдирер бе, амдызында ме-дизина эрчилер, мени соңгаар арагаш сундуклас, шак ынам чорук-тага таарышпас боор деп силерге бузурар-дир мен — деп, психиатр эмчи аарыг кижиге чугаалай-дыр.

— Ындыг, ындыг, эмчи, Араганың хайында мындыг бак чүеге таварыш-тым. Ам черде арага ишпес мен. Си-лерниң бузурелитер ээлеп шыдаарым албап. Дөргүл-төрөлүмге, эш-өөрүмге, силер бүгүдөгө, нам-чаазаңга бу-рууну билдирим — деп, кижини шим-ча сеткилин илеретти.

Бо чижек угаан-аарыг, албыстыг кижиниң чугаазы эвес, ээрээш кижиниң дүжү-даа эвес, херек кырында болган таварылга-дыр. Ол кижини Кы-зылда чурттап, ажиллап турар, богу чолачы кижини чүе.

Арага аарымдан аарып чоруур кижилерге, бир эвес оларга амы-ты-нык ажи-тогу, ажил-амыларын үнө-дөй болза, боданга деп күзүл-биле мында бижиттинип турар бо чижек эмчилерге, оларның ажилыга база-ла немедө болуру чадавас деп бо-дал турар бис.

Д. КУУЛАР.

эмчи.

Улус ычаш башкым дижир

(„Шынын“ 40 чыл оюнга)

Дөртөн харлаар солунум «Шын»,
Төгүң мыска, сураак алгыт.
Угадыңчы күжүң улуг.
Улус ычаш башкым дижир.
Ындыг атка төлөтүп сен,
Ычачаштың алган тур бис!
Баштай үңгөн хунуңдан бээр,
Барбаан чериң Тывада чок.
Почтаның барбашкыны
Болган чон-ла иштей бээр сен.
Сургакчысы «Шынын» сан-
Шууту бистер номчукаар бис.
Чайлаг санай малчынар-даа,
Шахталдаа дагылар-даа,
Чайлыг шагын халас ытпас,
Чалга чокка чиндип номчуур.

Хандыдыңчы сүмөңчим дээш,
Катап-катап йорзакээр бис!
Үжүң-бижик урезиниң
Үмөн чылда чанып тарааш,
Ичиң чонга чырытыва
Изен берген оруңуң дөлгөм.
Чидиргениң ачы дээштин,
Сөңз алдар тулуксаар бис!
Амдың чон солуну сөңз
Аның-бузак аажок анулор:
Холуңаңгай тыва черин
Немунүңизче экилиштин.
Чөңүң ол дээш четтирдиме!
Чөлүң улам чогуур болуң!

А. МЫЗЫЛ-ОЛ.

Чодураалар быжып турда...

Улуг-Хемниң чалгыны көрүп,
Кады хөтөп чорбаан эвес,
Ужуралкан шыгымыста
Улуг тыппал калчаарың ол?
Чодураалар быжып турда,
Сөңз дүшкөн бурум ол бе?
Чон терек бүрүлери
Чоргаар салгын чассыда-дыр.

Частың айы төнүп турда,
Чодураалар чектелер...
Шах ол өйүң эрттирген дээш
Сагыш анып, улуг тыппал

туру сен бе?
М. ДОРЖУ.

„Чедер“ курорттунда четпестерин чайладыр

«Чедер» курорттун калдыкшылгага улуг ужу-ураалыңың дугайын 1947 чылда-ла бузуреп билген мен. Ычачан ревматизм дээр чүе-куян дариындан үр үеде арааш, амнедир-биле Чедерге барган мен. Ораганың, холларың болгаш буттарың дугу чүстери аарып, чүгө даяныгыш лу-даны-биле калгып чоруур кижин аңаа келгеш, малгаш болгаш ижиткен хол суу-биле алган каш хонуктарда эм-неткен соомда-ла, хол бөбүң ойноп эгелаш мен. Шак мындыг таварылга-лар чыл бурунун сезонунг эмнеэш-кинилеринге үргүлү болуп турар. Мун-мун кижилер аңаа калымы эжиртин алган. Чагыс бо чылдын үш сезонунда ында 400 хире кижини амнедип, дыштанган. Маңаа чүгө бистин республикадан эвес, харын өскө-даа областардан, край-лардан ажилчылар, колхозчулар, аңы-буру тускай эртемнигер, куш-ажылың база Ада-чүрттүн Улуг да-йынының инвалиттери амнедир-би-ле каап турар.

Бо чылын амнедип, дыштангы-биле «Чедерге» ийгиң уааа чөдө бер-дим. Курорт Кызылдан ырак эвес-даа болза, аңаа барып турар эвес, кайын билдир ийиң. «Чедер» курорт дыка-ла сайыраан боор деп, ычачар бодоп турган мен. Мээң ол бодалым көңүс шың эвес болду.

Баштайгы хунде курортка чөдө бергеш, дескиндир көргүдээримге, өскө-рилген чүе мырыңай чок, биегит-ле эрти хевар: эмнеге, көчөгара, самдар клуб. Немешкен чүе чүгө улус чурттаган ийи павильоннар бол-ду. Даштыкы хевир талачы-биле кан-дыг-даа чаартыла чок.

18 чыл мурунда-ла олуткулаан каш теректер, талдар ам оларын

ажаап, дескилей келип турбаанын-дан узуң-узуң, чодур ыштар чылдыр өскүлөй берген. Аңаа чыл бүрдө калдыг-даа немедө ыш олуттууш-куну кылбаан. Ыштарың дугу ке-лиңи кадып калган. Шаанда курорт девискээрин аштан, арыгаш, хариң-даа сезоннарга аңы-буру чектер-ни бевин олуттуп турган. Ам курорт-тун девискээрин узап үнгөн өлөң си-генер, межелер болгаш чашпаныр дуй алы берген, ында кижини кыла-штар орукчулардан тарлап, бүткүлөй бергилээн. Тараан чечек дугайында чугаа-даа турбас, омаа-хон. Шаанда чечек тарып турган теректерин чү-гө дөң ойбунуны артылаан.

Курортка дыштанып, амнедир дээш, өөрүшкү-биле чедип келген кижилер үстүндө бижиттинген чүдө-дерин көргөш-ле ундарай бээр. «Дыштаныңа чери—курорт канчал ымыд боор? Калдыг-даа чаагай-кы-дыла чок чер ышмажы?» деп кайгап айтыралар.

Хамык ужур ыш болгаш чечек тарыдагызын чогуңда эвес. Ол чок-ка-даа ажырас бооп чадавас. А хе-ректин ужуру оон өскө чүдөдө. Чүс аажыг кижиниң хостуг шактарың эр-тирип, ойнаар-хөглөө чери—куль-тураның одаа клуб болбайнаан. Ам бо самдар, хирлиг, караңгы клубтун бир өрөзлинде ийи билиндар столу, бир өрөзлө ийи санныг шыдыраа, ийи баян, бир аккордеон, шкафта кай санныг номнар бар. Байгы-ла оон херекселдери ол. Билиндарта-рын азы шыдырааларын күзөөн-гө чөккө чедир ээлчегте туруп каар чүе! Хей черге манай турда-ла шак эртпел каар. Ол бөмбүк ойнаар шө-лө четкини аскаң болза-даа, оюнну

организаставайн турар. Культур-а-массалыг ажилдары чорутпайн ту-гарындан чамык дыштаныкчылар Кызыл хоорай кирип, азы курортта мадагандан арага, пиво садып ижит турар таварылгалар бар.

Дика хой улус чурттаар өрөзлө-дө радио тургустунаан. Курорттун культува кинону көргүзүп турда-даа, соңгалар чактарында шотлор чок, экран чавыс, сандайлар дески бо-лганындан артында олурган кижилер-ге чүд-даа көзүбөс, чамдык кижини-лер хамымынга бут кырынга туруп алгаш, кино көр ужурга таваржыл турар.

Калдыкшыды быжыгалап, организо-нин даштыкыларына хөдө эштиш-кын чугула ужу-ураалыг, ычача-лаа хөмөлөп селгүстөөри база-ла берге айттырып болуп турар. Чүгө дээрге, ында 7 санныг ойбак-дыдык ыш хөмөлөрүн мурнай келген каш кижилер алгаш, шак-үе барымаала-вайн «эжиндирин» хунээр. Арткан кижилер чүгө бараанын көрүп олу-рар. Хөдө эжинген кижилер хунге дөмөлөп, чиндип чыдар эленини эрик кыдында төкпөс. Эжинген кижини чыдыттар чер чок. Оон ыңай хөдө эжинген соонда чыгып суг-биле чынары албан болуп ужураат. Ын-дыг болза-даа чыгып суг чок. Кижини-лерин ээт-кежи ак борбан-дус болу берген чагыдай бээр, азы соок суг дөмөш чоруттар. Бо дээрге дына хоралыг чорук-тур. Курорттун ди-ректор эш Казанцев ону кичээлге-ге алган болза, ында көчөгара че-ринден чылткан сугну хөдөлжө-күш-биле дамчыдып бээр арга бар.

Курорттун девискээринге ээт-кеш-ти хун караанга шондурары-биле

олулар, чыдар ыш оруннар, диван-нар болгаш оон-даа өскө таарыштыр-ган черлер мырыңай чок. Эмнедип, дыштанып турар кижилерге белектер турар. аш-чөмөңгү шынары дыка ку-дуг. Чаа туткан балык, ээт барык чок. Оон орунуга биегит-ле чөгөл төгөн ээт, балык консервалары, макарон-нары, маньяа круппаны колдатып турар.

Ижит турар сугну алыр болза, оон-даа дора. Бүгү эвилелдин сана-торуй-курорт чөвүлелиниң болгаш Ка-дык камгалат Министествозунуң курорттар болгаш санатория талачы-биле Тывада чоруп турар экспеди-циязың ажилдакчылары «Чедер» курорттун девискээринден ап турар «арыг» сугну кижилериниң ижерине мырыңай таарышпас деп түннөдип кылган. Ол сугнуң аңадын куруттоп болгаш аңы-буру холуксаал